

Збірник наукових праць БДПУ. – Педагогічні науки. - №2. – Бердянськ : БДПУ, 2009. – С.61-70.
 Демченко Олена Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Глухівського
 державного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

У статті розкрито окремі аспекти методу проектів: сутність, значення, особливості підготовки й проведення, види. Представлено результати проведеного дослідження стану обізнаності вчителів початкових класів із проектною технологією. Показано виявлені проблеми у використанні педагогами цієї педагогічної технології у навчально-виховному процесі сучасної початкової школи.

Ключові слова: педагогічна технологія, проект, проектна технологія, проектна діяльність.

Елена Демченко

ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОЕКТНОЙ ТЕХНОЛОГИИ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ С МЛАДШИМИ ШКОЛЬНИКАМИ

В статье раскрыты отдельные аспекты метода проектов: сущность, значение, особенности подготовки и проведения, виды. Представлено результаты проведенного исследования состояния осведомленности учителей начальных классов с проектной технологией. Показано выявленные проблемы в использовании педагогами этой педагогической технологии в учебно-воспитательном процессе современной начальной школы.

Ключевые слова: педагогическая технология, проект, проектная технология, проектная деятельность.

Olena Demchenko

PROBLEMS OF USE OF PROJECT TECHNOLOGY IN EDUCATIONAL WORK WITH NEW SCHOOLS

The article reveals some aspects of the method of projects: essence, meaning, peculiarities of preparation and conduct, types. The results of the conducted research of the state of knowledge of primary school teachers with the project technology are presented. The revealed problems in using pedagogues of this pedagogical technology in the educational process of modern elementary school.

Key words: pedagogical technology, project, project technology, project activity.

Сучасний етап розвитку національної системи освіти й виховання характеризується поширенням інноваційних процесів, істотною особливістю яких є реальна варіативність, технологічність. Навчально-виховна практика потребує

технологій, які б сприяли створенню умов для саморозвитку і самореалізації особистості, забезпеченню щастя і радості дитинства, формуванню особистісної конкурентноздатності.

Найуспішніше сприяють розв'язанню цих завдань особистісно зорієнтовані педагогічні технології, наукові засади створення яких обґрунтував І.Бех [1]. Такі технології, на думку дослідника, мають бути наукоємкими, враховувати сучасні досягнення психології виховання й навчання. Особистісно зорієнтовані технології створюють умови для самовизначення вихованця, його звернення до самого себе, переживання почуття дорослішання, усвідомлення своєї самоцінності, утвердження власної гідності.

Сьогодні окремі педагогічні технології, які склались у зарубіжній і вітчизняній педагогіці, достатньо обґрунтовані на науковому рівні й поступово використовуються у навчально-виховній практиці, серед них: вальдорфська педагогіка (Р.Штайнер), «Школа успіху і радості» (С.Френе), технологія саморозвитку (М.Монтессорі), створення емоційно збагачених виховних ситуацій (І.Бех), організації проектної діяльності (В.Кілпатрик), колективного творчого виховання (І.Іванов), естетико-екологічного виховання «Уроки милування» (Г.Тарасенко), створення ситуацій успіху (А.Белкін), фізичного виховання дітей «Театр фізичного розвитку та оздоровлення дітей» (М.Єфіменко), сугестивна технологія (Г.Лозанов) тощо.

Кожна педагогічна технологія має свою специфіку, переваги й певні труднощі використання. Тому лише їх системне використання, оптимальне поєднання суттєво підвищить якість і результативність навчально-виховного процесу. Вважаємо, що досить ефективною у роботі з молодшими школярами є проектна технологія (технологія організації проектної діяльності) або метод проектів. Однак аналіз досвіду організації педагогічного процесу вчителями початкових класів засвідчує, що така технологія ще немає широко впровадження в роботі вчителів-вихователів сучасної початкової школи.

Завданнями статті є розкриття сутності й значення проектної технології, окреслення деяких проблем її використання у навчально-виховній роботі вчителя початкових класів.

Уперше метод проектів почав використовуватися у другій половині XIX століття в сільськогосподарських школах США. Зазначимо, що переважно ця технологія запроваджувалася у навчальному процесі, сприймалася неоднозначно, часто піддавалася критиці. У вітчизняній педагогіці утвердження методу проектів також пройшло складний шлях: від широкого застосування в СРСР у практиці дослідницьких і деяких масових шкіл у перші роки радянської влади до засудження й заборони (постанова ЦК ВКП (б) від 5 вересня 1931 року «Про початкову і середню школу») [7].

Останнім часом проектна технологія широко впроваджується в закладах освіти різних країн світу й слугує засобом ефективного навчання, виховання та розвитку особистості. У зв'язку з реформуванням національної шкільної освіти на сучасному етапі почалося відродження й впровадження методу проектів в українській педагогіці й школі. Теоретичне обґрунтування проектної технології зробили відомі науковці В.Зверєва, А.Моїсеєв, М.Поташник, В.Лазарєв, Г.Селевко, І.Сисоєва та ін.

Результатами проведеного аналізу наукового фонду й освітньо-виховної практики показали, що технологія проектної діяльності переважно розробляється на рівні впровадження у навчальному, рідше у виховному процесі сучасної школи. Зокрема, проблема організації навчальної проектної діяльності в початковій школі висвітлюється в роботах Т.Башинської, Л.Коваль, О.Онопрієнко, В.Тименко та ін. На сторінках фахових журналів, у більшості випадків, знаходимо презентацію досвіду кращих учителів щодо використання методу проектів під час вивчення різних предметів.

Застосування проектної технології у навчальному процесі буде сприяти подоланню окремих недоліків класно-урочної системи навчання, забезпеченню побудови навчального процесу на основі діяльнісного й особистісного підходу, формуванню позитивної мотивації учнів, активізації їхньої пізнавальної діяльності. Однак вважаємо, що регламентованість процесу навчання не дає змоги повністю реалізувати освітньо-виховні можливості даної педагогічної технології. Часто спостерігаємо, що вчителі початкових класів, організовуючи навчальний проект в

межах певного предмету, змушені виносити його підготовку й проведення у позанавчальний час.

Тому, на наш погляд, проектна технологія має інтегративний характер і є фактично навчально-виховною. Метод проектів найбільш ефективно використовувати у позакласній роботі з метою створення умов для різнобічного розвитку кожної особистості, її самореалізації у змістовній творчій діяльності.

Проведений нами аналіз наукового фонду [3; 6; 7; 8; 9 та ін.] виявив достатню кількість науково-методичної літератури з проблеми використання технології проектної діяльності у педагогічному процесі, вивчення якої дасть можливість учителям початкових класів усвідомити її сутність, значення, особливості використання у навчально-виховній практиці. Розкриємо деякі аспекти організації проектної технології.

В основі технології проектної діяльності дітей покладено комплексне дослідження, вивчення учнями певних проблем, тем, явищ, подій; реалізація задуму, плану протягом певного проміжку часу через поєднання різних видів діяльності дітей (навчально-пізнавальної, трудової, художньо-естетичної, спортивно-оздоровчої, ігрової тощо). Мета використання проектної технології має комплексний характер і передбачає:

- змістовну організацію творчої діяльності дітей, у процесі якої вихованець стає суб'єктом виховного процесу;
- формування в учнів практичних навичок організації власної діяльності, планування часу і виконання завдань за графіком;
- виховання відповідальності, здатності до самоорганізації, самодисципліни;
- розвиток умінь і навичок творчого пошуку, створення, представлення і захисту власних знахідок і думок;
- розширення світогляду, поглиблення впливу різних напрямів виховання;
- здійснення інтелектуального розвитку, розвиток ініціативи, творчості, активності, самодіяльності.

Технологію проектної діяльності характеризують наступні особливості:

- планування діяльності дітей протягом тривалого проміжку часу (місяць, чверть, семестр, виділення етапів, створення сітьового плану, поетапне підведення підсумків;
- організація у взаємозв'язку продуктивної (виготовлення продукції, її реалізація та отримання коштів для практичної реалізації проекту) і суспільно корисної (виготовлення іграшок, подарунків, костюмів, декорацій, створення зелених куточків, квітників, насадженням дерев, прибирання територій, ремонт шкільного приладдя тощо) діяльності дітей;
- поєднання індивідуальної та колективної діяльності з написання творчих робіт, створення макетів, пошукової роботи тощо;
- організація колективного й міжособистісного спілкування, взаємодопомоги, підтримки;
- реалізація в процесі поєднання декількох форм виховної роботи, наприклад: усний журнал, ярмарок, свято тощо;
- використання системи методів виховання, насамперед продумування системи доручень, які б відповідали інтересам, запитам, уподобанням, нахилам, здібностям дітей;
- спрямування діяльності вихованців на виготовлення практично значущого продукту;
- створення ситуацій успіху для вихованців.

Організація педагогічного проекту передбачає ряд важливих етапів:

- *Підготовка* (визначення мети, мети, виду, тривалості проекту тощо).
- *Планування* (визначення основних кроків в досягненні поставленої мети, визначення джерел, засобів збору, методів інформації, форми і засобів представлення результатів тощо).
 - *Виконання проекту* (проведення конкретної справи або ряду практичних кроків до поставленої мети, збір і аналіз інформації, оформлення результатів тощо).
 - *Презентація проекту* (проведення форми виховання: усного журналу, «живої газети», свята тощо).
 - *Підведення підсумків* виконання проекту та визначення завдань для нових

проектів.

У науковій літературі [7, с.152-153] виділяють декілька типів проектів: *дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико-орієнтовані*. За характером контактів проекти поділяються на *внутрішні* та *міжнародні*. Внутрішніми називають проекти, організовані або всередині однієї школи, або між школами, класами всередині регіону, країни. У міжнародних проектах беруть участь представники різних країн, для їх реалізації можуть застосовуватися засоби інформаційних технологій. За кількістю учасників проекти поділяють на *особистісні, парні* та *групові*. За тривалістю проведення проекти розрізняють *короткодійчі* (кілька уроків з програми одного предмета), *середньої тривалості* (від тижня до місяця), *довготривалі* (кілька місяців) [7, с.154]. На практиці частіше доводиться мати справу зі змішаними типами проектів.

Дослідження рівня обізнаності вчителів початкових класів з теоретичними основами проектної технології, стану використання її у навчально-виховному процесі початкової школи виявило ряд проблем. Насамперед, це незнання значною частиною вчителів педагогічних технологій узагалі, які вони підміняють більш знайомими традиційними формами й методами навчання й виховання. Так, відповідаючи на запитання *“Які ви знаєте сучасні педагогічні технології?”*, 61% класоводів називали певні методи навчання й виховання, форми виховання (гра-подорож, аукціон, ярмарок, «жива газета» тощо), нестандартні уроки, вказували конкретні теми. Також вони пригадували відомі їм технологічні методи й прийоми: *робота в парах і групах, «мозковий штурм», «мікрофон», ігрові прийоми тощо*.

Інша частина опитаних (27%) мають певне загальне уявлення про педагогічні технології, називають окремі з них, однак не можуть цілісно й логічно пояснити їхню сутність. Респонденти цієї групи вказали декілька відомих їм педагогічних технологій, тому сукупний відсоток більший за 100: *«уроки милування» (38%), проектна технологія (31%), особистісно зорієнтоване виховання (29%), технологія колективного творчого виховання (26%), технологія М.Монтессорі (15%), технологія «діалог культур» (4%)*. Як засвідчують результати кількісного аналізу, проектну технологію вчителі початкових називали досить часто після

уроків милування. Це засвідчує незначну позитивну тенденцію поширення проектної технології у навчально-виховній практиці.

Решта вчителів (12%), в основному, це молоді вчителі з стажем роботи 5-10 років, найбільш обізнані з педагогічними технологіями, мають орієнтовне уявлення про них: називають їх і характеризують у загальних рисах. Наприклад, учителька початкових класів однієї із шкіл Барського району Вінницької області В.С. відповіла, що *«сучасною інноваційною технологією є технологія особистісно зорієнтованого навчання й виховання, яка передбачає вивчення інтелектуальних здібностей і пізнавальних можливостей кожного учня, створення ситуації успіху для нього, навчальний діалог, співпрацю, співтворчість»*.

Нас цікавило також питання наскільки вчителі початкових класів обізнані з теоретичними основами проектної технології, оскільки вона є предметом нашого дослідження, з одного боку, а з іншого – її назвали у своїх відповідях 36% респондентів другої групи. Якісний аналіз результатів анкетування встановив ще одну проблему, що з проектною технологією вчителі початкових класів ознайомленні в найзагальніших рисах: не можуть чітко вказати історію її становлення (*«використовувалась на початку ХХ ст. у радянській школі»*); не усвідомлюють її освітньо-виховного значення й переваг (*«дітям цікаво; школярі працюють спільно над корисною справою; діти зайняті чимось корисним тощо»*); не знають основних етапів, алгоритму її використання (*«потребує складної підготовки; необхідно продумати й спланувати проект на тривалий час; доцільно виділити декілька етапів проведення, визначити відповідальних тощо»*); не вказують основних видів проектів (*«є навчальні й виховні проекти; головним видом є творчий проект; проект – це дослідження чогось тощо»*). Труднощі у відповідях респондентів були також пов'язані з обізнаністю щодо передового педагогічного досвіду використання проектної технології. Зазначимо, що вчителі не змогли назвати конкретних адрес (*«метод проектів використовують кращі вчителі України, свій досвід вони розкривають на сторінках журналів; проектну технологію можуть використовувати в своїй роботі вчителі вищої категорії тощо»*).

Наступним кроком нашого дослідження було виявлення позиції вчителів початкових класів щодо необхідності впровадження педагогічних технологій у педагогічному процесі початкової школи, розуміння їхньої відповідності віковим особливостям молодших школярів. Нами виокремлено групу опитаних (47%), які стверджують, що через складність використання педагогічні технології не відповідають віковим особливостям молодших школярів. Тому, на їхній погляд, є найбільш доцільними у навчальні-виховній роботі зі старшокласниками. 44% респондентів мають іншу точку зору: вважають їх ефективним під час організації педагогічного процесу в основній школі (28%), у школі I-го ступеня (16%). Решта вчителів початкових класів (9%) висловили позицію, що педагогічні технології є доцільними й ефективними у навчально-виховній роботі на всіх ступенях загальноосвітньої школи, якщо врахувати вікові й індивідуальні особливості школярів у процесі їх використання.

Важливим для нас було також встановлення джерел, з яких учителі отримують інформацію про педагогічні технології у цілому й проектну технологію зокрема. Аналіз відповідей на наступні запитання виявив обмежені можливості респондентів щодо отримання теоретичних знань і методичних розробок, вивчення практичного досвіду використання педагогічних технологій. Так, серед джерел поінформованості щодо педагогічних технологій опитані вчителі назвали: курси підвищення кваліфікації (37%), методоб'єднання (34%), відкриті заняття (25%), навчання у ВНЗ (18%), фахові журнали (16%), досвід роботи колег (12%), самоосвіту (8%), науково-практичні конференції (4%). У своїх відповідях респонденти назвали декілька джерел, тому сукупний відсоток більший за 100.

Таким чином, нами встановлено, що найбільше значення у розширенні професійної компетентності, отриманні нових знань відіграють різні форми методичної роботи (курси підвищення кваліфікації та методоб'єднання). Однак вони проводяться через певний проміжок часу, тому вчителі дізнаються про інновації епізодично, не системно. Найменший вплив на поінформованість вихователів щодо інноваційних процесів і технологій мають самоосвіта й науково-практичні конференції. Це свідчить про недостатню самостійну роботу педагогів над підвищенням науково-теоретичного й методичного рівня, низький рівень

включення до наукового пошуку, адекватного професійній діяльності. Вважаємо, що вчителі повинні систематично підвищувати свою професійну компетентність шляхом самоосвіти: цікавитися розвитком сучасної педагогічної науки і опановувати нові підходи до організації навчально-виховного процесу, брати участь у науково-практичних конференціях, працювати в громадських бібліотеках і формувати власну бібліотеку, аналізувати фахові журнали і науково-методичну літературу, вивчати передовий педагогічний досвід й використовувати його з метою вдосконалення власної професійної діяльності тощо.

Аналіз фахових журналів і навчально-методичної літератури виявив досвід роботи кращих педагогів щодо використання проектної технології, який має стати взірцем для її творчого впровадження вчителями у масову практику. Охарактеризуємо окремі з них. Так, ще з 90-их років ХХ століття проектна технологія використовується у виховній системі Міжнародного дитячого центру «Артек» [4]. Наприклад, ініціатором і одним із організатором проекту «Міжнародний форум дітей і дорослих в «Артеку» «Крок у ХХІ століття» була завідувач лабораторії Міжнародного дитячого центру «Артек» Т.Кручиніна.

Творчий проект екологічного спрямування у виховній роботі з молодшими організувала вчителька початкових класів з школи № 322м. Києва Ю.Нікітіна [5]. Проект передбачав стимулювання інтересу в учнів до проблем екології, оволодіння певною сумою знань стосовно того, що майбутнє нашої планети формується сьогодні, воно в наших руках. У результаті реалізації проекту виникла потреба в захисті тваринного й рослинного світу. Потім упровадження методу проекту було продовжено під загальною назвою «Екологія» за підтемами: «Шкідливі та корисні мікроорганізми», «Забруднення Світового Океану», «Блакитні очі планети», «У Червону книгу ми занесли світ неповторний і красивий», «Цукор – друг чи ворог?», «Царство флористики», «Великі мандрівки води», «Ми – пасажери унікального космічного корабля «Планета Земля» та тощо.

Комплексно розв'язуючи завдання громадянського, патріотичного, екологічного виховання, використовує проектну технологію О.Галицький, заступник директора з виховної роботи НВК «Дитячий садок – школа-гімназія» №12 м.Коростеня Житомирської області [2]. У практиці виховної роботи педагог

ініціював проведення проектів «Я і мій край», «Посади дерево», «Животоки рідної землі», які сприяли формуванню життєвих принципів школярів, розвитку їхньої компетентності.

На сторінках науково-методичних посібників [9] також презентують свій досвід проведення проектів педагоги НВК «Дитячий садок – школа-гімназія» №12 м.Коростеня Житомирської області: І.Завадська (проект «Чарівний світ полотен Катерини Білокур»), А.Бех (проект «Обміняй цигарку на цукерку»), О.Охрімчук (проект «Моя родина в роки Великої вітчизняної війни»).

З метою соціалізації особистості дитини організовуються проекти в навчально-виховних закладах м.Шепетівки Хмельницької області [9]. Проектна робота, на думку педагогів, її організаторів, відкриває можливості наблизити життєдіяльність дитини до дорослого життя. Вона використовує і підпорядковує завданню соціалізації особистості всі форми організації навчання й виховання: учнівське самоврядування, гурткову і профорієнтаційну роботу, роботу дитячих об'єднань, нові форми організації навчальної діяльності, співпрацю з батьками, громадою тощо.

Метод проектів упроваджує у навчально-виховний процес сільської школи (с.Сухополова, Прилуцький район, Чернігівська область) її директор О.Шкарупа [11]. Протягом декількох років колектив школи долучився до цієї педагогічної технології, розпочав роботу в освітньо-виховних телекомунікаційних проектах.

У процесі проведення дослідження нами виявлено передовий педагогічний досвід учительки початкових класів ЗОШ І-ІІІ ступенів №31 м.Вінниці Т.Пшелуцької з використання проектної технології у навчально-виховній роботі з молодшими школярами. Спільно із своїми вихованцями, учнями третього класу, педагог спланувала й реалізувала творчий проект еколого-естетичного спрямування «Буду я природі другом».

Таким чином, метод проектів є сучасною педагогічною технологією, використання якої створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації творчої діяльності. Однак ця технологія ще не набула широкого впровадження в навчально-виховному процесі початкової школи. Успіх впровадження проектної технології залежить від усвідомлення вчителями

початкових класів її значення, знання й дотримання ними алгоритму її організації. Перспективним напрямом, на наш погляд, є розкриття особливостей використання проектної технології у виховній роботі з молодшими школярами.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗИН, 1998. – 204с.
2. Галицький О. Навчаємо і виховуємо / Проектна діяльність у школі. – К.: Шк. світ, 2007. – С.79- 86.
3. Коваль Л.В. Сучасні навчальні технології в початковій школі: Навчально-методичний посібник. - Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 227 с.
4. Кручинина Т.Г. Проектная деятельность // Вестник НМЛ Международного детского центра «Артек». – 1988. - №1. – С.4-7.
5. Нікітіна Ю., Онопрієнко О. Працюємо за проектом «Екологія» // Екологічне виховання в школі / Упор І.Васильченко, О.Кондратюк. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – С.31-34.
6. Онопрієнко О. В. Управління проектною діяльністю молодших школярів. / Навчання і виховання учнів 4 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: Видавництво «Початкова школа», 2005. –С. 53-4.
7. Освітні технології: Навчально-методичний посібник /За ред О.М. Пехоти. – К.: АСК, 2002. – 255 с.
8. Проекти в початковій школі: тематика та розробка занять / Упоряд. О.Онопрієнко, О.Кондратюк. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.
9. Проектна діяльність у школі / Упорядник М.Голубенко. – К.: Шк.. світ, 2007. – 128 с.
10. Тарасенко Г.С. Дивосвіт: Технологія естетико-екологічного виховання. – К., 2000. – 208с.
11. Шкарлупа О. Впровадження методу проектів у навчально-виховний процес сільської школи / Проектна діяльність у школі. – К.: Шк.. світ, 2007. – С.110-116.